

Puudest ja inimestest

Sõnadel on oma saatus. Kui Eesti oli pööratud näoga Saksa poole, siis oli ilmselt paratamatu, et eestlaste ja sakslaste vahel ei olnud teravat piiri, ning üleminekunähtusena sündis kadakasakslus ja inimesena kadakasakslane. Küllap tundus see eestlastele nii lõbusa ja tabava sõnana, et olukorra muutudes loodi selle eeskujul pajuvenelane, mis sai samuti kiiresti üldkasutatavaks. See sündis siis, kui Eesti keerati näoga Venemaa poole ning üleminekuinimene tekkis eestlase ja venelase kokkupuutepiiril. Nii kadakasakslane kui ka pajuvenelane on säilitanud oma koha ka „Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999”.

Nüüd on Eesti end jälle pööranud. Suur osa inimesi näib nägevat selles pööret Ameerika või laiemalt ingliskeelse maailma poole ja üleminekuinimest tähistav sõnagi ei ole jäänud tulemata. Kasutusse on ilmunud termin võsajänki, paaril korral olen sattunud lugema või kuulma ka varianti võsainglane. Seda sõna on tähele pannud teisedki ja küsinud keeleinimestelt selgitust.

Esimene küsimus on, et mis sel kõigel puude ja põõsastega pistmist. Ega tegelikult olegi, kuigi paju ja võsa valikut on arvatavasti soodustanud ettekujutus millestki kiiresti kasvavast ja raskesti väljajuuritavast. Esimene oli aga kadakasaks ja sellel polnud kindlasti mingit pistmist kadakapõõsaga. Nimelt võtsid selle sõna esimesena kasutusele baltisakslased, nimetades niiviisi põlglikult neid eestlasi, kes püüdsid kangesti saksa moodi olla. Sõna algkuju oli kate-saks, mis alamsaksa keeles tähendas hurtsiku- või onnisakslast. Eestlasele ei öelnud selline sõna muidugi midagi ja nii kohandas ta selle kõige lähema tuttava sõnaga, saades kadakasaksa.

Võib-olla mõeldi hiljem põhjenduseks tõepoolest välja mingi tähendusseos kadakaga. Seda nimetatakse rahvaetümoloogiaks. Pajuvenelase või võsajänki tekkimise ajaks oli see seos rahva meeles aga juba väga kindel ja läbipaistev. Ja kuna seos on ka nii sobiv ja vaimukas, siis vaevalt kellelgi midagi selle vastu on. Mis sest, et vale, aga mõtle kui ilus!

Niisiis, pajuvenelane ei ole venelane, vaid selline eestlane, kes püüab venelase moodi olla ja käituda, samuti nagu võsainglane ei ole mitte inglane, vaid eestlane, kes tahab inglase muljet jätta, sest see on ju tänapäeva maailmas nii tähtis point ja on nii simpel mõned inglise keele sõnad ära õppida ja smool toogi sisse poetada. Või kuidas?

Reet Kasik
Tartu ülikooli dotsent